

Представники цієї групи йшли до Андрія Чайковського з деяким острахом. Де Рим, а де Крим! Чи схоче Андрій Чайковський сушити собі голову ще якимись там театральними справами?

Стук, стук!

— Прошу, — закликає знайомий голос.

Входимо.

— А-а, поважання!.. Прошу сідати панове... Ну, що скажете, добродію?..

— Вибачайте, пане докторе, що ми прийшли турбувати вас та й грабувати...

— Ну, то я вже наперед кажу: грабувати в мене нема чого... Не на адресу попали, панове! — привітно усміхається письменник.

—... прийшли грабувати дорогий для вас час, пане докторе... Але справа така... якби народня...

— Ага, народня!.. Ну, кажіть, у чім річ...

— Справа, пане докторе, торкається Театру Тобілевича...

— Ну, і чого хоче Театр Тобілевича?

— Піддержки моральної, а головню — матеріальної... грошей.

— Але ж я вже казав панам: на мене слаба надія... Рада б душа в рай, та...

— Чекайте, пане докторе, так зле не є. Маєте скарби... великі скарби — ваше шановане в краю і всім знане ім'я...

Починаємо викладати нашу думку: звернутися в поважніших часописах із закликом до громадянства; освітити як слід справу й гаряче попрохати помогти Театрові ім Тобілевича.

— Цей заклик, пане докторе, підпише ця група прихильників... і хочемо прохати вас, щоб ви стали на чолі усієї акції... щоб своїм авторитетним іменням надали поваги справі...

Задумався Андрій Чайковський, усміхнувся, похитав головою:

— Ім'я? Що ім'я? Коби помогло! Гаразд... я все зроблю, що мені скажете... Панове не помилились — театральна справа важна.. Дуже важна... Про виховне значіння театру не ма що й казати. Дивно мені, що наше громадянство цього не розуміє... Чого то воно тепер так? Давніше якось інакше бувало... Ось, пригадую в Бережанах...

Андрій Чайковський ожив: очі засвітилися, досить рівна його постава ще більше випростувалася, рухи набрали виразу.

— Кажу, в Бережанах... уявляете собі, панове, в малім містечку перед війною театр Стадника витримував місяць... два місяці!.. І то при щоденних виставах!.. Та ще й доброї салі театральної не було — в буді, збитій з дощок грали... А все було повно людей...

(Пізніше я довідався, що й ця буда повсталала завдяки заходам таки др. Андрія Чайковського).

— Любили люди театр, піддержували його — і театр міг робити своє добре діло... А тепер, бачите, треба тягнути до театру... — Гм... кажете — заклик... Треба б намітити щось конкретне...

Я собі подумав: — От що значить адвокат, чоловік, що думає реальними категоріями! Не загальні фрази, а річеві по-тягнення в нього на думці.

А Андрій Чайковський думав, думав, а нарешті й каже:

— Треба прохати наше громадянство, щоб у кожному місті потворило такі групи прихильників театру ім. Тобілевича, як ось у нас. Треба прохати, щоб ті групи вже на місцях опікувалися Театром Тобілевича... Щоб дбали про чемну гостину й відповідне трактування артистів, про збільшення фреквенції публіки, а то й про іншу допомогу... Це треба б уложити в такий ніби правильник...

(Такий правильник чи то систематичний уклад засобів допомоги Театрові опрацював пізніше проф. Д. Николишин).

Андрій Чайковський казав далі:

— Також треба, панове, заложити допомогивий фонд Театру ім. Тобілевича... ось хоч би в нашій банку — „Покутським Союзі“... Це й близенько, можна догідно оперувати, й довіря з боку громадянства буде...

„Покутський Союз“ містився тоді в Народнім Домі таки поруч із помешканням Др. А. Чайковського.

І дійсно — незабаром у нашій банку повстало конто: ч. 433 — „Допомогивий фонд Театру ім. Тобілевича“. А в дужках зазначено: „Вибере Др. Андрій Чайковський, або особа, яку він укаже“!

Хоч не багато, а все ж таки вибирав Андрій Чайковський — і висилалося допомогу театрові. І тепер на тім конті стоїть 536 зл. (пять золотих 36 сот. — а може з процентами й більше!) — тільки ж хто їх тепер вибере?!

Написали відозви; їх умістили ось такі часописи: „Діло“ (ч. 140, з дня 28/VI 32 р.), „Новий Час“ (ч. 158, з дня 22/VII 32 р.) і „Неділя“ (ч. 24, з дня 26/VI 32 р.). Чекаємо, які будуть наслідки. Яюсь здабаю Андрія Чайковського:

— А знаєте, добродію, — каже — я все думаю над Театром Тобілевича...

— А що саме, пане докторе?

— Того, що ми написали, таки замало, щоб було щось путяще... Знаєте, я надумав так: чи не написати б нам окремі листи... до поодиноких осіб, прихильників театру?. Гадаю, що в кожному місті вони є... А як ми ще окремо попрохаємо їх організувати допомогу, то напевно наслідки будуть кращі... При нагоді я сам буду говорити з Блавацьким, щоб „наші театральники“ подали нам прізвища цих прихильників; вони самі краще знають, хто до них прихильно відноситься, а ми тих добродіїв гарно попрохаємо.

Почали писати листи.

Багато писали, багатьох просили.

Про це найкраще знає Театр Тобілевича.

Одне я тільки з цього всього помітив: коли Андрій Чайковський брався до якого діла, то хотів сповнити його річево, сутньо, а не так — от тільки для форми, „баба з воза — коням

легше“... В цім я переконався багато разів, обсервуючи впродовж 10 років життя письменника.

III.

Я навмисне згадав про те, як Андрій Чайковський відносився до справи допомоги Театрові ім. Тобілевича. Це — характеристична картина, ніби покажчик того, як поважно небіжчик трактував культурно-народні справи. На народній ниві він і сам працював, і діяпазон тої праці був широкий: починаючи від викладів у передміській читальні, через філію „Просвіти“, „Рідної Школи“, „Відродження“ в місті аж до членства, ба навіть і головства в краєвих організаціях.

Думка про кращу долю свого народу не покидала Андрія Чайковського ніколи: чи він був на громадянській арені, чи в тихім родиннім оточенні. Та це тільки от така собі гола думка (якої висловлення, до-речі, дуже часто в багатьох устах звучить так фальшиво!) — а опромінена почуттям власної відповідальності перед історією, підкріплена бажанням робити, скільки лише можна, в напрямі тієї думки.

Це дуже гарно відчували всі сторонні люди, що принагідно відвідували Андрія Чайковського.

От пригадую собі грудень 1931 року. До редакції „Ж. Д.“ завітав рідкий гість — наш земляк з Канади, інж. К. С. Продан, референт при міністерстві рільництва провінції Манітоби.

Само собою зрозуміло, що шановний гість висловив бажання відвідати Андрія Чайковського. Я мав товаришити п. Проданові при цих відвідинах.

Другого дня увечері ми пішли до Народнього Дому.

Як завжди, Андрій Чайковський прийняв нас привітно.

Утворилося дві групи: я був у товаристві зятів покійного (Др Р. Ставничого й інж. І. Трача) і тільки оком кидав у другий кут доволі просторого кабінету, де жваво розмовляли привітний господар із своїм гостем. Видно було, що ця розмова не вимушена, щира, ллється просто з душі.

А коли ми пізніше йшли вулицею, мені говорив п. Продан:

— Таким я й уявляв собі автора „За сестрою“... Дійсно варто поговорити з таким чоловіком. Почуваєш себе немов би оновленим душевно...

Ці свої вражіння п. інж. К. С. Продан подав і прилюдно — в своїй брошурі про подорож по Європі.

Ось що він пише на стор. 16 цієї своєї публікації*:

„Дня 28 грудня під проводом проф. Івана Зубенка відвідав я Д-ра Андрія Чайковського, адвоката і письменника. Виглядає і поводитьсь, як старий та бувалий запорожець, що перебув не один бій, не одно лихоліття і живе, веселий безжурний собою — лиш журиться своїм народом. Цікавило його життя наших поселенців. Інтересувався надзвичайно становищем, яке займає

*) „К. С. Продан, Референт при Міністерстві Рільництва Провінції Манітоби, Канада. Подорож до Європи. Накладом Т-ва ім. Св. Рафаїла, Бокс 1616, Winnipeg, Manitoba, Canada, 1933.

українська молодь в Канаді. В бібліотеках просвітних товариств в Канаді читають його повісті: „Віддячився“, „Козацька Пімста“, „Олюнька“ й інші. Він передав мені привіт до канадійських українців і казав працювати, учитися й вірити в розвій та велику будучність українського народу.

— „Праця гартує, зміцнює, мусимо бути загартовані до труду і злучені, щоб труд легше поконати“...

Відвідини у Д-ра Чайковського додали мені незвичайно духа“...

А ось у моїх руках лист другого визначного українця з Канади.

„...чую великий гріх, що перервав листування з п. А. Чайковським¹ до якого я маю велику пошану, бо він надзвичайно гарно віднісся до нас, коли ми там були“...

І це було в моїй приявності в р. 1928.

Взагалі я не знаю випадку, коли б українець (до якого б ісповідання чи політичної групи він не належав) не виніс з відвідин у Дра Чайковського глибокого, приємного вражіння, що залишається на довгий час, якщо не назавжди.

*

— От маю й журу, добродію...

— А що таке, пане докторе?

— Одержав листа від Кліма Поліщука з Харкова...

— Ну?

— Хотів я видрукувати там „На уходах“... Клим вів переговори з видавництвами...

(Це було в той час, як на В. Україні ще існувала „національна полекша“ й українські видавництва, на чолі з ДВУ, досить інтенсивно друкували наших клясиків і визначніших сучасних письменників, навіть не „радянського“ походження й наставлення).

— Ну, і що?

Я був дуже цікавий на відповідь. Бо друковані твори там, на Радянщині, видавництва гонорували досить високо — а матеріальні обставини Др. Чайковського, ніде правди діти, не були блискучі — то ж належна оплата його творів була б для нього великою піддержкою, чого ми йому завжди від душі бажали.

— Ну, і що, пане докторе?

— Та що вони здуріли, чи що?! — гаряче відповів: — Та ж вони вимагають несотворених річей! Ви тільки подумайте, добродію: хочуть, щоб я у третій частині¹ з Тарасівки зробив „колхоз“... А до того, ви собі уявіть! — вимагають, щоб я з цілої повісті викинув з числа дієвих осіб — священика і взагалі духовенство; також щоб повикладав усі місця про Бога, про релігію... Кажуть, що замість священика можна поставити якогось мандрівного філософа, студента (спудея), чи щось подібне...

— Ну, і ви погоджуєтеся на такі зміни?

— Та що ви, Бог з вами!.. Та де ж би я на таке пішов!

¹ В Галичині друковано дві.

Це ж негідне фальшування історії... Як же можна з життя наших козаків викинути священика, Бога?!

Із своїм сумлінням на компроміс Андрій Чайковський не пішов — і радянських долярів він не побачив.

*

Цей коротенький жмут споминів мені хочеться закінчити згадкою про незвичайно тепле відношення Андрія Чайковського до своїх зятів, дітей, унуків.

З якими гордощами він, наприклад, стежив і висловлювався про громадянсько-мистецьку працю свого зятя — Др. Романа Ставничого (одного з наших найкращих диригентів „Бояна“) — хоч... відомо ж, скільки труду й часу коштувала ця диригентська праця, а цей час, так би мовити, відривався від праці... в канцелярії тестя!

—

— А дивіться, пане професоре, що я дістав від дідуса в день янгола, — говорив мені старший з коломийських унуків, Дуцько Ставничий.

Гарний, білявий хлопчисько, дідусів одноіменник, показує мені якісь деревляні шруби, муфти, дошки; а до того всього якийсь сталевий круг з держалом посередині.

Добрий мені подарунок!

І довідуюся: Андрій Чайковський гарно умів і сам собі опрацьовувати книжки. Цієї штуки вивчив і свого внука Андрія — й оце подарував йому комплет підручного приладдя.

Зате скільки книжок, скільки прегарних комплетів картонових звірят, скільки інших цікавих забавок діставав молодший — Колько!

Нарешті — варто тільки прочитати передмову до „Казок Діда Охрима“, щоб відчутти любов Андрія Чайковського до своїх унуків.

—

В Коломиї в Народньому Домі міститься Покутський Музей ім. Йосафата Кобринського. Завдяки зрозумінню ваги цієї справи й завдяки старанням директора музею радн. Волод. Кобринського, музей придбав цінні пам'ятки по покійному Андрієві Чайковському: його стіл до писання, крісло, фотографії, рукописи, а також реліквії: січовий полковницький пірнач, срібний лавровий вінок і т. п. речі. В музеї є окремий куток Андрія Чайковського.

||||||||||||||||